

קורס מורי דרך תשע"ז (2016 – 2017)

בית הספר לתיירות אתגרית, המכללה האקדמית בוינגייט

דו"ח סיור 20

אתרים נוצריים בגליל התחתון

נועם זיו

מסלול הסיור (אתרים מרכזיים): הר תבור, כפר כנא, נצרת

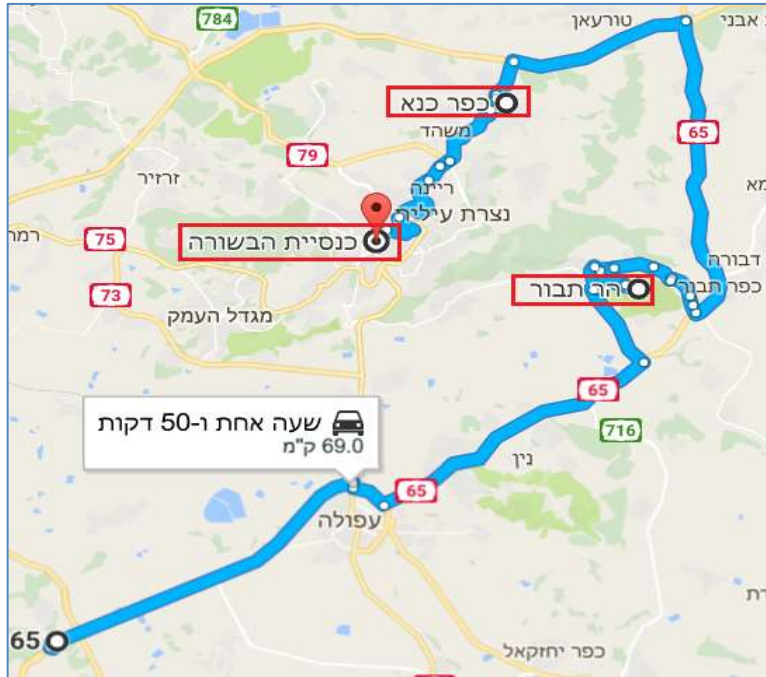
תאריך הסיור: 12.6.2017

מדריך הסיור: בת ציון זיו

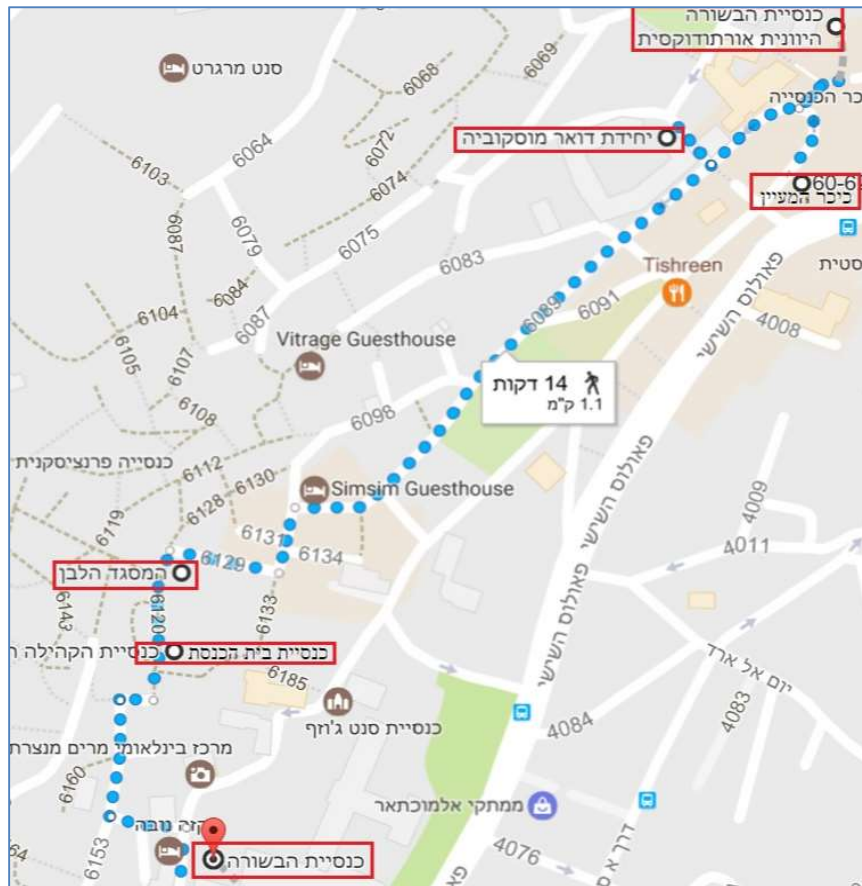
לו"ז ומנהלות

מ...	עד...	פירוט הפעילות	מנהלות ועזרים	הערות
7:45	8:15	הפסקת בוקר בצומת מגידו		שירותים, מזנון
8:15	9:15	נסיעה לתבור	העליה דרך שבלי. אין אפשרות עליה עם אוטובוס. חניה ליד טרמינל המוניות ועליה במוניות. לתאם תשלום	בטרמינל שירותים וחנות מזכרות
9:15	11:45	הר תבור	כניסה רגלית למתחם הכנסיות	שירותים בכניסה למתחם
11:45	12:25	נסיעה לכפר כנא	פריקה ברחוב הראשי והליכה רגלית ברחוב הכנסיות	
12:25	13:30	כפר כנא כנסיית נתנאל ברתולומויאו		שירותים
13:30	14:15	נסיעה לנצרת	לקחת בחשבון עומסי תנועה	
14:15	15:00	הפסקת צהריים בכיכר המעיין		שירותים במסעדות באזור, חנויות, מים
15:00	17:45	נצרת	הליכה רגלית מכיכר המעיין דרך כנסיית הבשורה היוונית אורתודוכסית, כנסיית בית הכנסת, לכנסיית הבשורה	

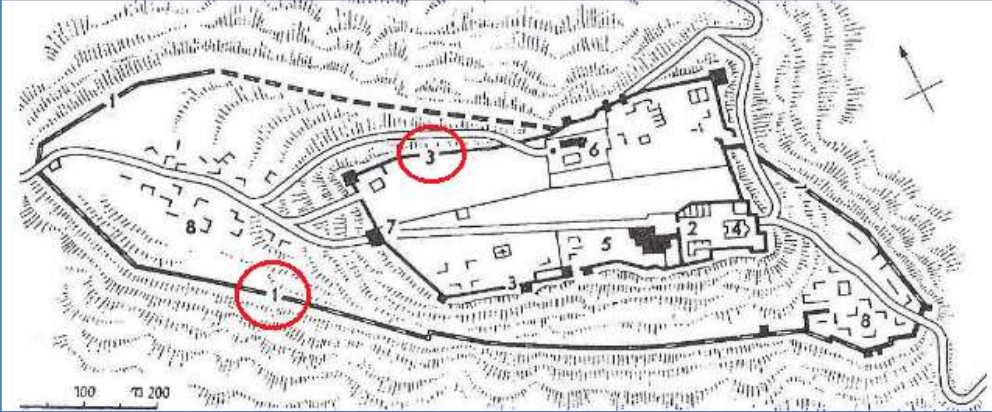
מפת הנסיעה בסיור

מפת קטעי ההליכה בנצרת

תכני ההדרכה

תוכן ההדרכה	אתר
<p>סביב הפסגה נמצאים שרידים של שתי מערכות ביצורים: החומה שהקים יוסף בן מתתיהו בתקופת המרד הגדול (1) חומה מוסלמית מהתקופה האיובית (3)</p> <p>המרד הגדול יוסף בן מתתיהו בנה חומה לקראת המרד הגדול. בשביל סובב הפסגה רואים קטעים של החומה מהמרד הגדול. בימי המרד הגדול, בשנת 66, התבצרו יהודי הגליל על ההר, בפיקודו של יוסף בן מתתיהו</p> <p>התקופה האיובית בתחילת המאה ה-13, בתקופה האיובית, נבנתה מערכת ביצורים מסיבית ובאיכות גבוהה, ע"י יורשי סלאח א-דין. אחרי שנים ספורות הרסו את המבצר בשיטת "אדמה חרוכה", כי חששו שהצלבנים יכבשו אותו וישתמשו בו לטובתם. שריד מחומה זו הוא שער האבן בכניסה לפסגת ההר, שנקרא באב אלהאונה = שער הרוח. המראה הנוכחי של השער אינו אותנטי. השער המקורי חרב, ואת השער הנוכחי בנו הפרנסיסקנים, בתקופה המודרנית. במגרש החניה של המוניות בפסגת ההר רואים כמה שרידים מהמבצר האיובי, כולל קשתות. על פסגת הר תבור יש שתי כנסיות: אנחנו נמצאים בשטח הקתולי, והכנסייה בסוף הכביש במזרח היא הקתולית. הכנסייה הקתולית בנויה ליד אחד ממגדלי המבצר האיובי. מצפון נמוך יותר – מבנה מאבן עם כיפה אדומה – הכנסייה היוונית אורתודוקסית. כנסייה זו מנציחה אותו אירוע: ההשתנות. שמותיה: כנסיית המטמורפוזיס – השתנות ביוונית, וכנסיית מר אליאס. מר הוא כינוי לקדוש, ואליאס = אליהו ביוונית. מר אליאס הוא הכינוי לנביא אליהו, כי אליהו היה בין הדמויות שהופיעו בסיפור. הכנסייה פתוחה לאורתודוקסים מאמינים שבאים להתפלל בלבד. אין בכנסייה שרידים ארכאולוגיים.</p>	<p>אתר כנסיית ההשתנות בהר תבור</p>

המבנה הנוכחי של הכנסייה האורתודוקסית נבנה בשנת 1860, על גבי שרידים צלבניים. עיקר יופייה של הכנסייה בצירוי הקיר שמכסים את התקרה והקירות. היוונים-אורתודוקסים מבקרים בכנסיית מר אליאס. זרמים אחרים בנצרות מגיעים לאתר הקתולי. התצפיות מהאתר הקתולי נרחבות יותר. **הטרנספיגורציה** – מונח לטיני להשתנות. הכנסייה שייכת לנזירים קתולים, מסדר – פרנסיסקנים.

גאולוגיה

גובה הר תבור הוא 588 מטרים מעל פני הים. מהתיאורים בתנ"ך, אצל חז"ל ובספרי היסטוריה – ההר עושה רושם הרבה מעבר לגובהו הממשי. הוא מתואר כהר הגבוה ביותר לצד הרמון וסיני. הרושם העצום קשור לצורתו המעוגלת, מושלמת, וגם משום שהוא הר בודד – אינו חלק מרכס. הוא הר יחיד **בבקעת כסולות**. במקור התבור לא היה מבודד, אלא חלק מרכס הרי נצרת, ותהליכי שבירה ניתקו אותו. ההר הוא ה**ורסט** – גוש מורם שמופרד בשברים מסביבתו. בלייה ארוכת שנים נתנה לו את צורתו העגולה. גם המצדה היא הורסט, אולם היא יותר זוויתית. שניהם שייכים לאותה תופעה גאולוגית.

גאוגרפיה

הר תבור יושב בנקודת מפגש בין אזורים גאוגרפיים שונים: הוא שייך להר, לגליל, אך עטוף בעמק כסולות. בהר תבור עבר אחד הסעיפים של ה**ויה מאריס** – דרך הים, שמתפצלת במגידו, וממשיכה מכאן צפונה. כביש 65 (ממחלף קיסריה דרך ואדי ערה עד לצומת נחל עמוד) משמר את דרך הים. בגלל מיקומו וצורתו זכה ההר לכבוד ולקדושה ביהדות, נצרות ואסלאם. שמו הערבי של ההר הוא **ג'בל אטור** ("אטור" – ההר). שם זה מסמל את חשיבותו של ההר במסורת הערבית. באותו שם מכנים גם את הר הזיתים, הר גריזים והר סיני.

ההשתנות הייתה במראהו של ישוע:

פסוק 2 "פָּנָיו זָהְרוּ כְּשֶׁמֶשׁ וּבְגָדָיו הָלְבִינוּ כְּאֹרֶן".

פסוק 5 "וַיִּהְיֶה קוֹל אֹמֵר מִתּוֹךְ הָעָנָן" – קולו של אלוהים האב מחזק את כבודו של ישוע בעיני תלמידיו.

הם תכננו ללכת לירושלים, וכדי לעמוד באתגר הקשה, חיזקו כאן את אמונתם בישוע. חשיבותו של אירוע ההשתנות היא בפרשנות: **בהשתנות נחשף צידו האלוהי של ישוע**. הוא היה אל כל הזמן, אבל עד עכשיו התלמידים לא חוו אותו כאל, אלא רק ראו אותו כאדם. כאן מוצג ישוע כממשיכם של משה ואליהו. האלוהות של ישוע מונצחת בקריפטה של הכנסייה. **הג הטרנספיגורציה** הנוצרי נחוג בתאריך 6 באוגוסט. כיוון שהאורתודוקסים משתמשים בלוח היוליאני, הם חוגגים בתאריך שהוא ה-19 באוגוסט לפי הלוח הגרגוריאני.

בפסוק 9 "עַד אֲשֶׁר יָקוּם בֶּן-הָאָדָם מִן הַמֵּתִים" – כינוי משיחי, וישוע מתכוון לעצמו.

הירידה מההר (מפסוק 9) מונצחת בקפלה קטנה שעומדת כמה מטרים ממערב למגרש החניה העליון, צמוד לכביש.

הקפלה שייכת לפרנסיסקנים, ושמה "קפלת הירידה מההר" או "קפלת דֶסְנְטִיבּוּס" (descent = ירידה).

הקפלה קדומה, הפרנסיסקנים שיפצו אותה, היא נעולה. לפי התיאור של הר גבוה, מרחק 6 ימי הליכה מהבניאס – החרמון הוא גם מועמד מתאים למקום שבו התרחשה ההשתנות.

יש פרוטסטנטים שנמנעים מפרשנות יתר, ומעדיפים לזהות את האירוע בחרמון. בחרמון אין אתר נוצרי פעיל, כגון כנסייה.

רוב הנוצרים מקבלים את המסורת המזהה את התבור.

כבר במאה ה-4 זוהה התבור עם ההר הגבוה שבו התרחשה הטרנספיגורציה – הן מכתבים והן מהשרידים הארכאולוגיים.

במאה ה-4 זו הייתה המסורת הנרחבת והמקובלת.

כמה סיבות לבחירת התבור:

1. חשיבותו של התבור ביהדות, הוא מוזכר בצורה חיובית במסורות חז"ל, וכמה פעמים בתנ"ך. הבולט מבחינה דתית והיסטורית – הניצחון של דבורה הנביאה וברק על צבא סיסרא. הקרב התחיל כאן. הקרב מתואר בשופטים פרק ד', ובפרק ה' – שירת דבורה, שנאמרת בעקבות הניצחון שהתחיל בתבור. זה לא רק ניצחון צבאי אלא עם עזרה אלוהית, והנצרות אימצה את הסיפור.
2. צורתו המיוחדת, המעוגלת והמבודדת.
3. מיקום ונוחות ההגעה: יותר נוח ומהיר להגיע לכאן, המקום נמצא על ציר הצליינים, בין נצרת לכנרת.

תקופות עיקריות של שרידי הכנסייה

1. נמצאו שרידים של כמה כנסיות מהמאה ה-4, מראשית התקופה הביזנטית. מצבן הידרדר בהדרגה עד שהצלבנים הגיעו.
 2. בשנת 1101 הצלבנים בנו כנסייה גדולה בתבור כדי להנציח את הטרנספיגורציה. את הכנסייה בנו על גבי הכנסייה הביזנטית. הצלבנים רצו להתקרב לעבר, והביזנטים היו קרובים יותר לתקופתו של ישוע. הצלבנים בנו גם מנזר ליד הכנסייה. בשנת 1187, בקרב קרני חיטין, הצלבנים הפסידו, וההר עבר לשליטת האיובים. הם לא הרסו את הכנסייה, והמבנה עמד ללא שימוש. בשנת 1263 החריב בייברס, השליט הממלוכי, את הכנסייה.
 3. המבנים הנוכחיים בחלק המערבי הם מסוף המאה ה-19, ואז בוצעה חפירה ארכאולוגית במבנה הכנסייה. כעבור כמה שנים, בשנת 1919 בנו את הכנסייה הנוכחית, שנחנכה בשנת 1924.
- נלך בשביל המרכזי: מצפון לשביל (משמאל) נמצאים חורבות המנזר מהתקופה הצלבנית, מהמאה ה-12.
- מדרום (מימין) נמצא המנזר הקתולי, ופסל של האפיפיור פאולוס ה-6, שביקר בארץ וגם כאן בשנת 1964.
- הפסל מעניין רק את הקתולים.

ליד "עץ" ההרדוף

על גדר האבן מדרום – דיוקן הארכיטקט האיטלקי **אנטוניו ברלוצ'י**, ששיתף פעולה עם הפרנסיסקנים.

ברלוצ'י תכנן ושיפץ מבנים רבים בארץ.

בין המבנים שתכנן: כנסיית כל העמים (גת שמנים) בהר הזיתים, כנסיית ההשתנות בהר תבור, כנסיית הביקור בעין כרם, כנסיית דומינוס פלוויט בהר הזיתים, כנסיית יום ראשון של הדקלים בבית פגי, וכנסיית הר האושר בהר נחום.

המבנים שתכנן ברלוצ'י שונים זה מזה.

שכבות המבנה נותנות תחושת רצף וחיבור לעבר:

- מודרני (ברלוצ'י) – שכבה עליונה
- צלבני
- ביזנטי – שכבה תחתונה

ברלוצ'י בנה כאן כנסייה שצורתה בסיליקה: מבנה מלבני עם חלוקה פנימית ע"י קשתות.

ברלוצ'י העתיק סגנון אדריכלי קיים – סגנון סורי (האזור) ביזנטי (התקופה).

סגנון זה היה נפוץ בסוריה. המאפיינים הסורים-ביזנטיים הם הבסיליקה, המבנה הכללי של החזית, שני המגדלים הבולטים, והעמודים.

רוב הכנסיות פונות מזרחה – זריחת השמש מזכירה את התחייה.

כדי לחבר את הסיפור לבניין, או לממש את הסיפור בבניין:

בחזית, בחלק העליון, 3 גמלונים משולשים. הגמלון האמצעי הוא הקירוי של **אולם התווך**.

בראש שני הגמלונים הצדדיים נמצאים מגדלי פעמונים. הגמלונים הם ביטוי לשלושת

הסוכות **שפטרוס** רצה לבנות לישוע, משה ואליהו.

הסוכה האמצעית מוקדשת לישוע.

בתחתית כל מגדל נמצאת קפלה, חדר פנימי.

כל אחת מהקפלות מוקדשת לאחת הדמויות בסיפור:

המגדל הדרומי – קפלת אליהו, ולכן הסוכה למעלה היא עבור אליהו.

המגדל הצפוני – קפלה ומגדל למשה.

סיפור הטרנספיגורציה הוא סיפור על אור חזק, אור אלוהי.

ברלוצ'י רצה שהבניין יהיה מוצף באור.

הוא יצר לבסיליקה קירוי **מאָלְבֶּסְטֶר = בהט**, סוג של גבס שקיים בצבעים שונים,

והוא שקוף חלקית.

בעיגולים בקפלה למטה רואים אלבסטר כהה.

בתקרת הכנסייה ברלוצ'י בחר באלבסטר בהיר, זהוב.

את הכנסייה חנכו בשנת 1924, ואחרי זמן מה גילו שהאלבסטר אינו מתאים לקירוי, כי

החדיר לחות, ומים דלפו פנימה.

לכן ברלוצ'י בנה מעל לקירוי האלבסטר לוחות נחושת שאטמו מפני הלחות, אבל בגלל

הנחושת לא מתקבל אפקט של אור בתוך הכנסייה.

בנדבך התחתון של הכנסייה, שתי שורות האבנים התחתונות הן של הכנסייה הצלבנית.

מיד אחרי דלת הכניסה – גרם מדרגות עתיק מתחת לסֶבְכָת מתכת.

אלו מדרגות צלבניות המובילות אל **הקריפטה**.

הקריפטה נמצאת היום באותו מקום, רק שלא משתמשים במדרגות הצלבניות כדי להגיע

אליה.

קריפטה = מוסתרת, נחבאת ביוונית ולטינית (קריפטולוגיה = תורת הצפנים).

באדריכלות נוצרית הקריפטה היא חדר נסתר מהעין, תת קרקעי, ובהרבה מהמקומות הקדושים

– האירוע הקדוש מונצח בקריפטה, והיא החלק הקדוש ביותר.

נפוץ גם שקריפטה משמשת לקבורה, ולשרידי קדושים.
קפלה = מבנה פולחן נוצרי קטן בגודלו, עם מזבח.
 קפלה יכולה להיות בתוך כנסייה, וגם במבנה גדול שכלל אינו נוצרי.
 קפלה יכולה להיות מבנה עצמאי, כנסייה קטנה, כמו "הקפלה של הירידה מההר" ליד מגרש החניה.

הקפלה מוקדשת לאלוהו.
 במלכים א' פרק י"ח מתואר מאבקו של אליהו בנביאי הבעל, המצויר בקפלה: ברקע הר הכרמל.

שני מזבחות: לבעל ולאולהי ישראל. נביאי הבעל לא הצליחו להבעיר אש במזבח. אליהו אף הרטיב את העצים, קרא לאלוהי ישראל, וירדה אש מהשמיים שאחזה במזבח. אליהו משתתף בטרנספיגורציה. הסיפור של אליהו מרמז ומכין לטרנספיגורציה של ישוע. מוטיבים של הפרה-פיגורציה: הר הכרמל, אור חזק – אש, והתגלות אלוהית. בקפלה רואים שלוש שכבות:

1. הרצפה – פסיפס ביזנטי מהמאה ה-4.
2. לימים הפסיפס שופץ ושובץ במבנה הצלבני. הגמלון בקיר הדרומי הוא שריד. הקפלה הייתה מבנה קבורה בתקופה הצלבנית, שהיה בתוך הכנסייה. תחת הקשת מצאו שרידי אדם.
3. בנייה מודרנית משנת 1924.
 כולה מודרנית משנת 1924. הרצפה מודרנית בסגנון ביזנטי.
 בחרירי החלון – אלבסטר.
 ציור קיר מודרני שמרכז אירועים שונים בחייו של משה:
 - במרכז משה עם לוחות הברית, ברקע הר גבוה – הר סיני ועליו אור, אור קורן מפניו של משה, התגלות אלוהית – גם זה פרה-פיגורציה לטרנספיגורציה.
 - מימין – הסנה הבווער בתחילת שליחותו של משה.
 - משמאל – המים בוקעים מהסלע.

הבסיליקה

הקריפטה מודרנית, אך בנויה על שרידי הקריפטה הצלבנית.
 המזבח עתיק מהתקופה הצלבנית, וגם החלק התחתון של הקיר סביב המזבח.
 הקריפטה אינה מוסתרת אלא פתוחה, כדי שאפשר יהיה לראות אותה.
 הקריפטה היא המקום הקדוש ביותר בכנסייה.
 ברצפת הקריפטה חלונות זכוכית מהם ניתן לראות את סלע האם. הסלע הוא המקום הקדום ביותר, האותנטי והכי קרוב לישוע.
 בקריפטה ישנם עיטורים, פסיפסים וחלונות ויטרז'. פסיפסי המלאכים נמצאים על הגמלון.
 מעל לקריפטה נמצא **האפסיס**, הקיר המעוגל סביב המזבח, ובחלקו העליון פסיפס שמציג את הטרנספיגורציה: ישוע, שלושה תלמידים, משה ואליהו.
 התלמיד הבודד מתחת למשה הוא **פטרוס**. האחים **יעקב ויוחנן האוונגליסט** בני זבדי מתחת לאלוהו.

תצפית מהמרפסת הדרומית

מתחתינו מדרום – טרסות שנוצרו בתחילת המאה ה-20, בתקופת החפירות הארכאולוגיות של הפרנססקנים לפני בניית הכנסייה החדשה.
 ממזרח – שרידים של המבצר האיובי מהמאה ה-13.

<p>מסביב לתבור – בקעת כסולות, בדרום-מערב – עמק יזרעאל. מדרום גבעת המורה, ומערבה לה – עפולה. למרגלות גבעת המורה נין מצפון – שם אירע נס החייאת בן האלמנה. ומצידה השני של גבעת המורה, מדרום, נמצאת שונם = סולם, אותה לא רואים. ממזרח לגבעת המורה – רכס הרי הגלבוע, שאול, הקינה והקללה של דוד על ההר</p>	
<p>במנזר הפרנסיסקני שבראש הר תבור יש מסעדה לתיירים, ובה ניתן להזמין ארוחה איטלקית. אנחנו עוברים דרך שיבלי. השבת הבדואי ערב אלסבייה שלט על אזור התבור במאה ה-19 ועד לאמצע המאה ה-20. בסוף המאה ה-19 החלה התיישבות יהודית, והבדואים לא ראו בעין יפה את חזירת היהודים. היו היתקלויות והתנכלויות ליהודים, וזו אחת הסיבות להקמת ארגון "השומר" בגליל. התנקשות חמורה עם שבת ערב אלסבייה הייתה במלחמת העצמאות, במרץ 1948, כאשר סיוור מקיבוץ בית קשת נתקל במארב מתוכנן, בקרב נהרגו 8 חברי קיבוץ, וביניהם עלי בן צבי, בנם של נשיא המדינה הראשון ורעייתו, יצחק ורחל-ינאית בן צבי. ביולי 1948 כבשה חטיבת גולני את התבור וסביבתו, מרבית הבדואים ברחו לעבר הירדן, וחלקם המשיכו לסוריה. חמולה אחת מהשבט ערב אלסבייה הגדול נשארה במקום, נקראת א-שיבלי, והתיישבה בשיבלי. חמולה אחרת מאותו שבט התיישבה באם אלע'נם. הם הביעו את נאמנותם לישראל ואף מתגייסים לצה"ל. במאי 2000 צורף הישוב אום אלע'נם, שהיה עד אז בתחום שיפוט המועצה האזורית נוף הגליל לישוב שבלי, ושמו של הישוב המאוחד הוא אל-שבלי – אום אלע'נם. היחסים עם שכניהם מכפר תבור התקלקלו בעקבות תאונה שארעה בשנת 2007, כאשר תושב שיבלי נהג בפראות בטרקטורון ודרס למוות, ביום כיפור, ילדה בת 8 ליד בית כנסת בכפר תבור. בשיבלי יש אירוח באוהל בדואי, ומוזיאון העוסק במורשת של הבדואים בגליל. נסענו בבקעת רימון – טורעאן. כפר כנא הוא פרבר של נצרת, מונה 19 אלף תושבים, רובם מוסלמים, כ-2,000 נוצרים. בכפר כנא נבקר ב-3 כנסיות ב"רחוב הכנסיות" שהוא מזרחוב.</p>	<p>נסיעה מהתבור לכפר כנא</p>
<p>הכנסייה שייכת לפרנסיסקנים. הכנסייה נבנתה בשנת 1879 במקביל לכנסיית החתונה. בברית החדשה כתוב שלמקנה שבגליל הגיע תלמיד, אחד מ-12 התלמידים השליחים, בשם נתנאל. הכנסייה מנציחה את ביתו של נתנאל. שמו היווני – ברטולומאוס (Bartholomew). רק אצל יוחנן מסופר על גיוסו כתלמיד: <i>פיליפוס פגש את נתנאל ואמר לו: "מצאנו את זה שפכת עליו משה בתורה, וכן גם הנביאים, את ישוע בן יוסף מנצרת". אמר לו נתנאל: "מנצרת יכול לבוא משהו טוב?" אמר לו פיליפוס: "בוא וראה". כשראה ישוע את נתנאל בא לקראתו, אמר עליו: "הנה באמת בן ישראל שאין בו מרמה". שאל אותו נתנאל: "מנין אתה מכיר אותי?" ענה לו ישוע: "לפני שקרא לך פיליפוס, באשר היית תחת עץ התאנה, ראיתי אותך". השיב לו נתנאל: "רבי, אתה בן-האֵלֵהים, אתה מלך ישראל!" אמר לו ישוע: "מפני שאמרתי לך כי ראיתיך תחת עץ התאנה האמת? גדולות מאלה תראה !" ועוד אמר לו: "אמן אמן אני אומר לכם, אתם תראו את השמים פתוחים ומלאכי אלהים</i></p>	<p>כפר כנא, כנסיית נתנאל ברתולומיאן</p>

<p>עולים וְיִזְרְדִים על בְּן-הָאֶדָם." (יוחנן א 45-51)</p> <p>בפסוק 46 "מְנַצֵּרֵת יְכוּל לְבוֹא מְשֻׁהוּ טוֹב?" – נתנאל מתנשא, משקף את יחסי הכוחות בין קנה לנצרת.</p> <p>קנה הייתה עיר גדולה וחשובה, ונצרת הייתה כפר קטן מאד.</p> <p>נתנאל מתנשא כבן העיר הגדולה והחשובה.</p> <p>לימים המצב התהפך – אם בכלל זה המקום הנכון, על אחת כמה וכמה בחורבת קנה.</p> <p>הכנסייה נפתחת רשמית פעם בשנה ביום חגו של הקדוש נתנאל ברתולומאוס, החג מנציח את יום המוות, 24 באוגוסט.</p> <p>בנצרות, החג העיקרי הוא יום המוות, כי אז הנפטר עולה לשמים.</p> <p>בשאר הימים הכנסייה סגורה כדי לא לתחזק מבנה גדול.</p> <p>לפי המסורת, כשישוע יחזור יפתחו את הכנסיות הנעולות.</p> <p>זהו סוד הכנסיות שאין לגלות עד שישוע יקום לתחייה.</p> <p>בתחנית הגמלון כתוב: "בית הקדוש השליח נתנאל ברתולומאוס".</p> <p>לפי המסורת נתנאל נדד לארמניה כדי להפיץ שם את האמונה הנוצרית, אז הנצרות לא הייתה מותרת שם, הוא נתפס, עונה, והוצא להורג.</p> <p>את עורו פשטו בעודו בחיים, אח"כ צלבו אותו הפוך כשראשו כלפי מטה, והוא מת על הצלב.</p> <p>האטריבוט של נתנאל באמנות הנוצרית הוא תער – הסכין, שגרם לו ייסורים.</p> <p>בכנסייה הקתולית יש פסל של ברתולומאוס עם סכין ביד, ולפעמים הוא מחזיק בידו את עורו שנראה כמו יריעת בד.</p> <p>מבין בעלי המקצוע – נתנאל הוא הפטרון הקדוש של הבורסקאים.</p>	
<p>כנסיית הבשורה היוונית-אורתודוקסית הידועה גם ככנסיית גבריאל הקדוש, או כנסיית באר מרים או הכנסייה היוונית, שוכנת בכיכר הכנסייה, מצפון לכיכר המעיין בנצרת.</p> <p>הכנסייה ניצבת סמוך למעיין אשר סיפק את צריכת המים של העיר מראשית היישוב במקום, ואשר נקשר החל במאה ה-2 עם הבשורה למרים.</p> <p>בקריפטה ישנו חדר נסתר, תת-קרקעי, בו נובע מעין מרים.</p> <p>המים נופלים בחדר התת-קרקעי ונלקחים בצינורות מתחת לרצפת הרחוב, למתקן רהט (סביל), מתקן ציבורי של חלוקת מים.</p> <p>על הסביל ניצב שלט שהמים אינם לשתייה, בעוד שהמים בקריפטה, בגיגית מתכת, ראויים לשתייה.</p> <p>הסיפור המונצח בכנסיית גבריאל אינו מופיע בכתבי הקודש.</p> <p>הסיפור הוא מספר חיצוני (אפוקריפה = כתבים גנוזים) שהפך לחלק מהברית החדשה: הפרוטו-אוונגליון של יעקב = האוונגליון הראשון של יעקב.</p>	<p>כנסיית הבשורה היוונית אורתודוקסית</p>

<p>העלילה מתחילה לפני הולדתו של ישוע. לפי הפרוטו-אוונגליון של יעקב הבשורה למרים התרחשה בשני שלבים: 1. ליד המעיין בנצרת, שם המלאך דיבר אתה בפעם הראשונה. מרים רק שמעה קול, ולכן ברחזה הביתה. 2. המלאך הופיע שוב בביתה, שם מתרחשת הבשורה המתוארת בברית החדשה.</p> <p>לפי מסורת זו, המקובלת בעיקר בכנסייה האורתודוקסית, בעת ששאבה הבתולה מים מהמעין, הופיע לפניה המלאך גבריאל ובישר לה כי הרתה וכי היא עתידה ללדת את בן האלוהים: "ותיקח את הכד ותצא לשאוב מים, והנה, קול אומר: 'שלום מרים, רבת חן, ברוכה את מבין נשים'" (הפרוטו-אוונגליון של יעקב, 1) מסיבה זו מוקדשת הכנסייה לגבריאל.</p> <p>בכנסייה מבקרות בעיקר קבוצות אורתודוקסיות, כי ההשפעה של הפרוטו-אוונגליון חזקה יות במזרח. אין תחרות הכרחית בין כנסיית גבריאל לכנסיית הבשורה המנציחה את ביתה של מרים. אין סתירה בין המקומות, לכן קבוצה אורתודוקסית תבקר בשתייהן.</p>	
<p>ראה נקודת הרחבה</p>	<p>כנסיית בית הכנסת</p>
<p>נְצָרֶת = נְצָרֶת מהשורש נ.צ.ר = לשמור. נצרת היא השומרת. אחת מההשערות היא שמכיוון שרכס הרי נצרת נמצא מעל עמק יזרעאל, נצרת שומרת על העמק. אולם בפועל, מהאזור הקדום של נצרת לא רואים את עמק יזרעאל, כי האזור הקדום נמצא בבקעה.</p> <p>לכנסייה מגיעים מכל זרמי הנצרות. לאורתודוקסים כדאי להציג רק את המדונה מיוון, שעשויה לפי איקונה אהובה ומפורסמת, כי מתוך שמרנות הם לא אוהבים את האווירה הקוסמופוליטית. הפרוטסטנטים רואים במדונות עבודה זרה, עבודת אלילים. הם ביטלו את פולחן הקדושים.</p> <p>החזית המערבית החזית מוקדשת לישוע. בקצה הגמלון נמצא פסלו של ישוע, ומתחתיו שתי הדמויות שהשתתפו בבשורה: מרים והמלאך גבריאל. מתחת להם 4 אנשים כותבים – אלה ארבעת אוונגליונים כותבי הבשורות, כל אחד עם הסמל שמייצג אותו באמנות הנוצרית (מתי – אדם, מרקוס – אריה, לוקס – שור, יוחנן – נשר). פסוקים בשפה הלטינית – קשורים לאירוע הבשורה, מהתנ"ך ומהברית החדשה.</p>	<p>כנסיית הבשורה הקתולית.</p>

החזית המערבית

דלת ברונזה – ועליה אירועים חשובים בחיי ישוע, מהביוגרפיה של ישוע.

כוון הקריאה הוא נגד כיוון השעון, מהפינה השמאלית העליונה כלפי מטה, ואז מהימנית התחתונה כלפי מעלה. הידיים – סמלו של המנזר הפרנסיסקני: הזרוע החשופה של ישוע, והלבושה של **פרנסיסקוס** מסוף המאה ה-12 תחילת המאה ה-13, שהזדהה עם ישוע והתחיל לדמם כאילו נצלב בעצמו – **סטיגמטה**.

סמל 5 הצלבים משמש את הפרנסיסקנים, כנגד 5 פצעי הסטיגמטה: ידיים, רגליים, והחנית בצד הגוף

הקומה השניה

דלת הברונזה

על קיר האפסיס, סביב המזבח, פסיפס גדול בשטח של 140 מ"ר, המוקדש לכנסייה. התמונה עצמה מתארת סצנה רבת דמויות, אך שתי הדמויות הבולטות ביותר נמצאות בחלקה העליון. אלו הן הדמויות של **ישוע** הניצב בידיים פרושות בתנוחת צליבה, ושל **פטרוס**, בכיר השליחים, העומד לימינו ומביט אליו, עם המפתחות בידיו. הבתולה ישובה ברקע השמאלי מאחורי ישוע, כשהיא לבושה בכחול ועל ראשה כתר מלכות. מעל ישוע סימנים של הפרסונות בשילוש הקדוש:

ישוע – הבן

רוח הקודש – היונה מעל ישוע

משולש שבמרכזו עין: באמנות הנוצרית, משולש ריק הוא סמל לשילוש, ומשולש עם סמל העין – אלוהים האב (מופיע על גב שטר של דולר אחד, מעל לפירמידה).

יתר הדמויות ערוכות בשתי תהלכות משני הצדדים – קבוצות של הכנסייה לדורותיה: קבוצת אפיפיורים, מרטירים ועוד.

מימין ומשמאל לסצנה המרכזית נראים חלק מהמקומות הקדושים לנצרות בארץ הקודש. הכיפה של בזיליקת הבשורה מייצגת את השושן הצחור, שבצירי הבשורה מייצג את בתוליה של מרים.

באמנות הנוצרית **גבריאל** מחזיק שושן צחור.

על עלעלי הכותרת מופיעה האות M – מריה. הפרח מייצג את רוח הקודש שיורדת על מרים.

על פני הבטון הגולמי ישנם שקעים – כנראה קישוט שמטרתו לשבור את האפקט הקשה של הבטון הגולמי, לרכך את המראה.

היציאה הצפונית

החצר שבה אנו נמצאים היא החצר הצפונית העליונה, בנויה מעל לשטח החפירות. מתחת – שרידי נצרת הקדומה, שרידי בתים וממגורות. טווח היישוב הקדום הוא טווח המתחם הפרנסיסקני.

<p>היום שטח החפירות הוא מוזיאון שהכניסה אליו בתשלום. ניתן להביט בו מלמעלה ולאורך המדרגות היורדות למפלס התחתון. בשטח החפירה שרידים מכל התקופות. מהתקופה הצלבנית ישנן 5 כותרות קורינתיות מאבן, עם סצנות מגולפות מהברית החדשה. המבנה הסמוך ליציאה – בפטיסטריום, מבנה טבילה, ובו מקיימים טקסי טבילה לקתולים, בד"כ לתינוקות אבל גם למבוגרים.</p>	
<div data-bbox="215 466 750 1127" data-label="Image"> </div> <p>הכנסייה שוכנת במתחם בזיליקת הבשורה. לפי מסורת מימי הביניים, היא הוקמה במקום בו שכן בית המלאכה של יוסף הקדוש, בעלה של מרים, ולפי גרסה מאוחרת יותר ניצב גם ביתו באתר. מסיבה זו היא מכונה גם כנסיית המשפחה הקדושה או כנסיית ההזנה, שכן היא מסמלת את המקום בו ישוע גדל וניזון עד בגרותו. הכנסייה שייכת לפרנססקנים. המבנה מדרום הוא קולג', ודרומית לו – המנזר, מקום המגורים של הנזירים. על הקיר הדרומי של כנסיית יוסף – פסל של המשפחה הקדושה, 3 דמויות. לפי המסורת הכנסייה היא ע"ש יוסף הקדוש, אביו המאמץ של ישוע, מנציחה את בית המשפחה הקדושה אחרי שחזרו ממצרים. בכנסייה, בקריפטה שמתחת לאולם התפילה, יש מערה המזוהה במסורת כמקום המגורים של המשפחה. מתי מתאר שאחרי לידת ישוע בבית לחם, המשפחה ירדה למצרים כדי להציל את ישוע, כיוון שהאמגושים מהמזרח קראו לו מלך היהודים, זה היווה איום פוליטי על הורדוס, ואח"כ גם היתלו בהורדוס. בעקבות בריחתם ציווה הורדוס "לקהֹלג אַת פֶּל הַיְלָדִים שְׁפָכִית לְחֶם וּבְכָל סְבִיבוֹתֶיהָ, מִבְּנֵי אֲשָׁנַיִם וְנֶמְטָה" (מתי ב 16). אחרי מותו של הורדוס חזרה המשפחה לנצרת. לפי לוקס – אחרי פדיון הבן, המשפחה עברה ישירות מירושלים לנצרת.</p>	<p>כנסיית יוסף הקדוש</p>

נקודת הרחבה – כנסיית בית הכנסת

כנסיית בית הכנסת היא כנסייה יוונית-קתולית השוכנת בשוק העירוני בנצרת, במבנה אשר שימש כבית כנסת עתיק והפך בימי הביניים לכנסייה.

חלל הכנסייה הישנה והמזבח

בעלי המקום הם יוונים-קתולים, הנקראים גם **מלכיתים**, ושייכים לנצרות המזרחית. מבחינה ארגונית הם משתייכים לכנסייה הקתולית, בחוץ תלוי דגל הוותיקן.

בלאום ובשפה הם ערבים. שם הכנסייה בלשונם: **"מדרסת אלמסיח"** (מדרשת המשיח).

לצידה הוקמה ב 1887 כנסייה חדשה.

לפי המסורת הנוצרית מאז התקופה הביזנטית, במקום זה נהג ישוע ללמוד ולהתפלל, ובו הכריז בפני המתפללים כי הוא המשיח:

"וַיָּבֵא אֶל-נֶצְרֶת אֲשֶׁר גִּדְּלָהּ-שָׁם וַיֵּלֶךְ כְּמִשְׁפַּטוֹ בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת אֶל-בֵּית הַכְּנֶסֶת וַיִּקְרָא בְּסֵפֶר: וַיִּתֵּן-לוֹ סֵפֶר יִשְׁעִיָּהוּ הַנְּבִיא וַיִּפְתַּח אֶת-הַסֵּפֶר וַיִּמְצָא אֶת-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִזָּה-כְּתוּב בוֹ: רוּחַ אֲדֹנָי יְהוִה עָלַי יַעַן מָשַׁח אֹתִי לְבַשֵּׁר עֲנֻיִם: שְׁלַחְנִי לְחַבֵּשׁ לְגַשְׁפְּרֵי-לֵב לְקַרְא לְשָׁבוּיִם דְּרוּר וּלְעֹנְרִים פְּקַח-קוֹחַ לְשַׁלַּח רְצוּצִים חֲפָשִׁים לְקַרְא שְׁנַת-רְצוֹן לַיהוָה...". (לוקס, 4).

בעקבות הכרזה זו הוציאו אותו המתפללים מהעיר וביקשו לדחוף אותו מראש הר, אך הוא עבר בתוכם וניצל:

" וְכָל אֲשֶׁר כָּבְּיֵת הַכְּנֶסֶת כְּשִׁמְעֵם אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּמְלְאוּ חֲמָה: וַיִּקְוּמוּ וַיִּדְּיָחוּ אוֹתוֹ אֶל-מַחוּץ לְעִיר וַיְבִיֵּאוּהוּ עַד-גִּבְעַת הַהָר אֲשֶׁר נִבְנְתָה עִירָם עָלָיו לְמַעַן הַשְּׁלִיכוֹ מִטָּה: אַךְ-הוּא עָבַר בְּתוֹכָם וַיֵּלֶךְ לְדַרְכּוֹ. " (לוקס, 4).

על-פי המסורת המקובלת בעבר, ישו קפץ מההר וניצל. מסורת זו איננה מקובלת עוד, אולם ההר עודנו ידוע כ**הר הקפיצה**.

יש המאמינים שכאן היה בית הכנסת של נצרת בימי בית שני. אולם יש לכך כמה סייגים:

1. בית הכנסת אינו במבנה הגלילי הטיפוסי בעיקר משום שכיוונו מזרח-מערב ואינו מבנה אורך מלבני בכיוון צפון-דרום.
2. בית הכנסת אינו מתקופת המשנה והתלמוד, אלא מתוארך לתקופה הצלבנית או הממלוקית, ולא ידוע למה שימש במקור, לא בוצעו כאן הפירות.
3. המבנה לא נראה כמו בית כנסת, וגם לא ככנסייה פעילה. לא עורכים כאן טקסים ותפילות.
4. המקום רחוק מהיישוב במאה ה-2, שהיה באזור של כנסיית הבשורה.

כנסיית בית הכנסת משמשת להנצחה, ומבקרים בה נוצרים מכל הזרמים. הפרוטסטנטים תופסים אלמנטים פולחניים כלא ראויים, ובגלל פשטות המקום מתאים להם לדמיין שכאן מדובר בבית כנסת יהודי.

הכנסייה מתחזקת ע"י הקהילה המקומית, ותרומות מטפחות את יחסי הידידות והמקום.

שתי הכנסיות נמצאות בחצר קטנה וצרה, שהגישה אליה היא דרך שער מאחד מרחובות השוק בעיר. הכנסייה העתיקה שוכנת בעומק של מטר וחצי מתחת למפלס הרחוב וגרם מדרגות ובו שבע מדרגות יורד אליה. מעל הכניסה קבוע החלון היחיד במבנה. האולם קטן למדי והוא עשוי כולו מאבן. תקרתו עשויה מקמרונן חבית ולאורך קירותיו ספסלים מאורכים.

הרצפה עשויה גם היא באריחי אבן בגדלים שונים. בקצה הצפוני של האולם במה ועליה מזבח, ומאחוריו גומחה בקיר ובה **ציור של הדרשה בבית הכנסת.**

מימין למזבח גומחה נוספת. לכנסייה פתח נוסף בקיר המזרחי המוביל אל חצר פנימית.